

PERFORMATİF FELSEFEDE KURAMSAL ZEMİN ARAYIŞI: EDİME YÖNELTEN FELSEFE SORULARI VE FRANÇOIS LARUELLE'İN STANDART-OLMAYAN FELSEFESİ

Demet KURTOĞLU TAŞDELEN*

ÖZ

Yeni bir araştırma alanı olan performatif felsefe, felsefenin performans ile ilişkisinde pratiğin içinde geliştirilen bir alandır. Bununla birlikte bu pratik alanın felsefedeki yeni gelişmeler ve eğilimlerle birlikte yer edinebilmesi için kuramsal zeminini de oluşturmak gerekir. Bu nedenle de bir felsefe yapma biçimi olarak performatif felsefeye özgü kavram, soru ve sorunsalların oluşturulmasının yanı sıra kuramsal zemin için yararlanılabilecek görüşleri bulmak da bir o kadar önemlidir. Bu çalışmada bu doğrultuda iki düşünürün görüşlerinden yararlanılacaktır: Bunlardan birincisi John Austin'in söz edimleri kuramıdır. İkincisi ise François Laruelle'in standart-olmayan felsefesidir. Austin'in söz edimleri kuramından hareket ederek, edime yönelten felsefe sorularının olup olmadığı sorusunu soracak ve bu tartışmada önümüze çıkan birkaç seçeneği değerlendireceğiz. Diğer taraftan, Laruelle'in felsefeyi adeta mutasyona uğratarak onu tüm düşünme biçimlerinin otoritesi yapmaktan çıkarıp düşünceye demokrasi getirme yaklaşımını ele alacağız. Laruelle'in felsefe-olmayan ya da standart-olmayan felsefe yaklaşımını felsefenin performansla ilişkisi bağlamında araştıracağız. Austin'den hareketle yarattığımız bağlam felsefenin performansla ilişkisini geleneksel felsefe içerisinde kalarak araştırmamız, Laruelle'in felsefe-olmayan bağlamı ise bu ilişkiyi geleneksel felsefenin dışına çıkararak oluşturmamız konusunda yol gösterici olacak.

Anahtar Kelimeler: Performatif Felsefe, Performans, John Austin, François Laruelle, Felsefe-olmayan, Standart-olmayan Felsefe

A SEARCH FOR A THEORETICAL GROUND FOR PERFORMATIVE PHILOSOPHY: QUESTIONS THAT LEAD TO ACTIONS AND FRANÇOIS LARUELLE'S NON-STANDARD PHILOSOPHY

ABSTRACT

Performative philosophy is a new area of research that is being developed within practice in the context of philosophy in relation to performance. None the less, for it to get developed and find a place within new philosophical developments and inclinations, it is necessary to establish its own theoretical ground. Therefore, it becomes also important to find views that can be made use of for this theoretical ground other than forming the concepts, questions and problems peculiar to performative philosophy as a way of doing philosophy. In this line of thought, we will make use of two thinkers' views: John Austin's theory of speech acts and François Laruelle's non-standard philosophy. Starting from Austin's theory of speech acts, we will ask whether there are philosophical questions that lead us to action. We will evaluate the options that will come along with this discussion. We will also consider Laruelle's approach according to which he wants to bring democracy to thought by means of nearly mutating philosophy and no longer considering it as the authority of all forms of thought. We will search for Laruelle's perspective of non-standard philosophy in the context of philosophy's relation to performance. The context we form by using Austin's theory will lead us to search for philosophy's relation to performance within traditional philosophy, whereas Laruelle's context of non-philosophy will show us a way to establish this relationship by going out traditional philosophy.

Keywords: Performative Philosophy, Performance, John Austin, François Laruelle, Non-philosophy, Non-standard Philosophy

* Doç. Dr., Anadolu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü.

FLSF (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi)

2020 Güz, sayı: 30, ss. 359-375

Makalenin geliş tarihi: 26.09.2020

Makalenin kabul tarihi: 08.11.2020

Web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/flsf>

FLSF (Journal of Philosophy and Social Sciences)

Autumn 2020, issue: 30, pp.: 359-375

Submission Date: 26 September 2020

Approval Date: 08 November 2020

ISSN 2618-5784

Giriş:

Felsefe-Performans İlişkisinde Kuramsal Zemin Arayışı

Felsefenin performans ile olan ilişkisini araştıran düşünürlerin ortak bir noktası, yaptıklarını/uyguladıklarını/pratik ettiklerini kuramsal olarak da destekleyecek zeminden yararlanmaya yönelmeleridir. Adını “performatif felsefe”¹ olarak belirleyebildiğimiz deneysel araştırma alanı içerisindeki kuramsal zemin arayışının sebebi, bu alanın düşünce dünyası ile eylem dünyasının birlikteliğinde gerçekleşmesidir. Başka bir deyişle performatif felsefe, düşünsel süreci deney/deneyleme (experiment) ile birlikte gerçekleştirilenin yolunu aramakta, birbirinden ayrı duran düşünce ve eyleme alanlarını ayırmadan felsefe yapmayı denemektedir. Bu nedenle de performatif felsefeye *bir felsefe yapma biçimi* olarak yaklaşılarak meta düzeyde bir sorgulamanın yapılabilmesi için ve bu alanın genel olarak felsefe araştırmaları içerisinde de yer edinebilmesini sağlayabilmek için kuramsal zemin arayışının önemli olduğunu söyleyebiliriz.

Bu bağlamda biz bu yazıda ilk olarak John Austin'in söz edimleri kuramında geçen *performatiflerin* kullanımı üzerinden bir giriş yapacağız. Austin'den kalan bu düşünce mirasından yola çıkarak da doğrudan edime götüren felsefe sorularının olup olmadığı sorusunun peşine düşeceğiz. Bu araştırmada karşımıza çıkan ve felsefenin performansla ilişkisi bağlamında kullanabileceğimize inandığımız seçenekleri değerlendireceğiz. Bu değerlendirmemizdeki son seçenek bizi felsefe sorularını yanıtlamada geleneksel düşünme biçiminin dışına çıkartacak bir kuramsal zemin olarak François Laruelle'in tüm düşünceleri eşitleyen ve felsefe yapma biçimini sanatsallığa açan yaklaşımıyla buluşturacak. Austin'in sağladığı bağlamdan farklı bir bağlama geçiş yapmamızın önünü açan Laruelle'in düşüncelerini bu nedenle ayrı bir bölüm altında ele alacağız.

¹ Ben performatif felsefe alanını, kendim başlatıp geliştirmeye yöneldiğim şekliyle şu şekilde ifade ediyorum: “Performatif felsefe, araştırmanın deney aracılığıyla yürütüldüğü, soru ve kavramların yaşatıldığı bir düşünme-görsellik-hareket-sanatsal yaratıcılık araştırma alanıdır. Düşünce dünyası ile duyuşal dünyanın/eylem dünyasının birlikteliğinde gelişip ilerler. Kavramların görünür kılınmalarını, kavram ve soruların harekete, bedensel ifadeler ve dansa dönüştürülmesini hedefler ve deney aracılığıyla yürütülen kendilik araştırmasında bilgi üretir. Bu bilgi; an'da deneyleyerek açığa çıkan, kişinin oluş içerisinde kendini çeşitli biçimlerde yansıtmayı ve başkalarıyla sözlü-sözsüz kurduğu iletişim üzerinden gelişen, nesnel bir biçimde söze dökülmeye gereksinim duyulmaksızın daha çok sezgisel diyebileceğimiz ve devinim içerisinde olan bir bilgi olması bakımından da ‘devinin bilgi’dir.” Performatif felsefenin ne olduğuna dair ayrıntılı bilgi için *Kaynakça*'da belirtmiş olduğum yazılarıma bakılabilir.

Şimdi öncelikle Austin'in söz edimleri kuramını temel alarak bu bağlamda felsefenin dildeki performans kavramıyla olan ilişkisi üzerinden düşündüklerine bakalım.

John Austin'in Söz Edimleri Kuramının Düşündükleri:

Doğrudan Edime Götüren Felsefe Soruları Var mıdır?

Performatif felsefe araştırma alanına kuramsal bir zemin arayışında dilbilimsel yaklaşımlara, dildeki performans kavramına bakmak yararlı olacaktır. Kuşkusuz bu yaklaşımlardan en çok yararlanacağımız ise John Austin'in söz edimleri kuramıdır. Austin -öğrencisi John Searle'ü de buna dâhil edebileceğimiz şekilde— dili bir performans olarak görebilmenin metodolojisini geliştirmiş ve yaygın kullanılan *performativite* (edimsellik) kavramının da temelini oluşturmuştur. Bilindiği üzere Austin, performatif sözcelerle (edimsözler/edimseller) betimleyici sözceler (düzsözler) arasında bir ayrıma gitmiş, betimleyici olanların doğruluk değeri alırken performatiflerin almadığını iddia etmiştir. Performatiflerin “doğruluk ya da yanlışlık zemini üzerinden yargılanmak” yerine dile getirdikleri sözcede (sözcelemde) niyet edilen edimin gerçekleştirilip gerçekleştirilmediğine dair bir bağlam oluşturduklarını iddia etmiştir. “Performatifin birincil amacı bir şeyi söylemekten ziyade onu yapmaktır.” (“Bir şey söylemek, bir şey yapmaktır”). Bir performatifi dile getiren kişi betimleyici cümlelerde olduğu gibi sadece bir cümle kurmaz, tıpkı bir evlilik yemininde olduğu gibi “aynı zamanda bir edimi yerine getirir.” Bu bağlamda “yemin ederim”, “söz veriyorum” tipindeki cümleler ancak isabetli (başarılı/yerinde) ya da isabetsiz (başarısız) olmalarına göre değerlendirilirler.²

Şimdi araştırdığımız konu gereği bizi burada ilgilendiren, bir şeyi söylemekten ziyade onu yapmaya yönelten/yönelen felsefe sorularının da olup olamayacağıdır. Felsefenin performatif yönünün açığa çıkarılmasında bu sorunun yanıtlanmasının önemli olduğunu düşünüyoruz. Austin'in verdiği örneklere benzer şekilde yani bir performatifi dile getiren “benimle evlenir misin?”, “bana söz verir misin?” tipindeki soruları örnek alarak, bir performatifi dile getiren felsefe sorularının olup olamayacağını sorabiliriz:

² Marvin Carlson, *Performans. Eleştirel Bir Giriş*. çev. Beliz Güçbilmez. Ankara: Dost Kitabevi, 2013, s. 94-95; Demet Kurtoğlu Taşdelen (2020). *Kendini Varedebilme Etiği*. İstanbul: Pinhan Yayıncılık, s. 201. Bu konuda ayrıntılı bilgi için: John L. Austin, *Söylemek ve Yapmak*. çev. Levent Aysever, İstanbul: Metis, 2009, çevirmenin oldukça açıklayıcı önsözü ile.

Doğrudan edime yönelten felsefe soruları var mıdır? Felsefe soruları edimlerle yanıtlanabilir mi? Yoksa edimin kendisi kişinin çabasına, algılama ve yorumlama yetisi ve arzusuna mı bırakılmaktadır? Böyle bir soru sorduğumuzda öncelikle şunun farkına varmamız önemli olacaktır. Doğrudan edime yönelten felsefe sorusunun olup olmadığını sormak, bu türden soruların aslında olmadığı varsayımından yola çıkarak bir farklılık yaratılıp yaratılmayacağını sormaktadır. Başka bir deyişle, soru geleneksel felsefenin ağırlığıyla sorulmakta, klasik, geleneksel, tanıdık, "bilindik" felsefe sorularının aslında bu türden sorular olmamalarına rağmen yine de bu biçimde de yorumlanıp yorumlanamayacağını sormaktadır. Soruyu sorar sormaz aklımıza "o en bildik" felsefe soruları gelir, bu soruların sorulmalarıyla kişinin herhangi bir edime yönelip yönelmeyeceğini sorarız"³

Bu bağlamda ilk olarak geleneksel felsefe yapma biçimiyle birlikte önümüze çıkan kimi seçenekleri açığa çıkarmaya çalışacağız. O halde, araştırdığımız sorular şunlardır: *Doğrudan edime yönelten felsefe soruları var mıdır?* Sorarken bizi aynı zamanda yapmaya da iten, bir edimin niyet edildiği sorular var mıdır? "Doğrudan edime yönelten felsefe soruları var mıdır?" sorusu neyi sormaktadır? Biz bu soruyu sorarak neyi sormuş olduğumuzdan yola çıkarak soruyu nasıl yanıtlayabiliriz?

1) Klasik/geleneksel felsefe soruları edimlerle yanıtlanamazlar.

Klasik/geleneksel felsefe sorularının edimlerle yanıtlanamayacağı iddiası benim için aynı zamanda performatif felsefe alanını başlatma motivasyon, arzu ve isyanımın çıkış noktasını oluşturmaktadır. Bu çıkış noktasını bazı derslerde, atölyelerde, konferanslarda ve yayınlarımda daha önce de paylaştım. Bu nedenle burada ayrıntılı bir şekilde üzerinde durmak yerine hangi metni temel alarak bu iddiayı öne sürdüğümü dile getireceğim.

Nermi Uygur, *Felsefenin Çağrısı* başlıklı kitabının birinci bölümünde bir felsefe sorusunun "neyi" sorduğunu uzun uzadıya işler. Uygur'un vardığı sonuç bu "nedir"li soruların anlamda derinleşme soruları oldukları, bu tipteki soruların dünyanın içine yönelen sorular olmadıklarıdır. Uygur'a göre bir felsefe sorusunun yanıtı eylem ve algılarda bulunmaz. Ona göre bu türden

³ Demet Kurtoğlu Taşdelen, *Kendini Varedebilme Etiği*. İstanbul: Pinhan Yayıncılık, 2020, s. 201-202.

soruların yanıtları “eylemlerden değil dilden geçer” ve “felsefe sorusu ne eylemden çıkar ne de eylemlerle giderilebilir.”⁴

Nermi Uygur bu iddiasını gerekçelendirirken felsefe sorularını özellikle gündelik sorularla karşılaştırma yoluna gider ve felsefe sorularının yanıtlarında gündelik soruların yanıtlarında olduğu gibi doldurulmayı bekleyen bir boşluğun oluşmadığını söyler. Örneğin, gündelik hayatta sorduğumuz “kapı açık mı kapalı mı?” gibi bir soruda soru sorulur sorulmaz bir boşluk oluşur. Böylelikle ne yapılacağı yani bu boşluğun hangi yolla giderileceği sorunun içerisinde verilmiştir. Kapıya bakılır ve açık ya da kapalı olma durumuna göre yanıt verilir, boşluk da giderilmiş olur. Soruda geçen sözcüklerin anlamlarında derinleşmeye gereksinim duyulmaz. Bu durum düşünce dünyası ile eylem dünyasını ayıran özelliklerden biri olarak görülür. Buna göre, bir felsefe sorusu sorduğumuzda, herhangi bir edimi gerçekleştirmeye yönelmeden yalnızca düşünme eylemi içerisinde gireriz.

Bu bağlamda, felsefe sorusu sorduğumuzda giderilmeyi bekleyen bir boşluk olmadığını da iddia etsek yahut belki de bir boşluk oluşuyor olduğunu da iddia etsek (Uygur'un söylediğinin aksine) burada geleneksel felsefenin ağırlığıyla düşünüp yanıtlamaya çalışıyor oluyoruz. Başka bir deyişle, geleneksel felsefe sorularını düşündüğümüzde bu yapı (yani gündelik yaşam/eylem alanıyla felsefi düşünme alanının birbirinden ayrı olması yapısı) o kadar baskındır ki dışına çıkmanın olanaklı olup olmadığını sormak bile aklımıza gelmeyebilir. Oysa sorabilmeliyiz.⁵

Performatif felsefe bu yapıyı kırma iddiasında olan bir araştırma alanıdır. Düşün dünyası ile duyulur dünyanın, düşüncelerle eylemlerin birlikteliğinde felsefe yapmaya yönelir. Bunu da geleneksel felsefenin kavramsal-dilsel ağırlığına rağmen çekinmeden yapar.

2) Klasik/geleneksel felsefe soruları edimlerle yanıtlanamazlar ancak bu soruların en azından bir kısmı geleneksel felsefenin içinde kalınmasına rağmen geleneksel felsefenin ağırlığıyla sorulmadığında durum değişebilir.

Austin'in edimsel fiillerin varlığından (söz vermek, yemin etmek, bahse girmek, teşekkür etmek, miras bırakmak vb.) söz etmesi gibi burada da edime yönelten belirli felsefe sorularının varlığından söz edilebilir. Bu felsefe sorularını tek tek ya da alana göre inceleyebiliriz. Nitekim epistemoloji soruları

⁴ Nermi Uygur, *Felsefenin Çağrısı*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1984, s. 18, 16.

⁵ Demet Kurtoğlu Taşdelen, *Kendini Varedebilme Etiği*. İstanbul: Pinhan Yayıncılık, 2020, s. 202-203.

Performatif Felsefede Kuramsal Zemin Arayışı: Edime Yönelten Felsefe Soruları ve François Laruelle'in Standart-Olmayan Felsefesi

Demet KURTOĞLU TAŞDELEN

ile etik soruları kişileri edime yönelmeleri anlamında farklılık gösterecektir. Bu konuda biraz daha açıklayıcı olması anlamında edimlerle yanıtlanabilecek olan felsefe sorularının *ne tipte sorular* olduklarına dair bir araştırma da yapabiliriz. Bir yol olarak felsefe tarihinden bulabileceğimiz örneklerle bakabiliriz.

Bergson'un sezgi (içgörü) yöntemi ile ilgili ve rölatif bilmeden farklı olarak mutlak bilginin ne olduğunu anlayabilmemiz için verdiği örnekler var. Bu örnekler gündelik hayatta gerçekleştirdiğimiz kimi edimlere karşılık geliyor ve bir felsefe sorusunu yanıtlamak için kullanabiliyoruz. Şimdi şu soruyu soralım: Bizi edime yönelterek bir felsefe sorusunu yanıtlandırmaya yönelten bu sorular ne tipte sorulardır? Ben bu tipteki soruların "nereden/nasıl anlarız?" tipinde sorular olduklarını düşünüyorum.⁶ Bir felsefe sorusu soruyoruz. Ve soruyu sorduktan sonra "böyle olduğunu nasıl anlarız?" soru tipine dönüştürüyoruz. Her felsefe sorusu bu şekilde dönüştürülemeyebilir. Bu bağlamda bizi ilgilendiren dönüştürülebilir olanlar olacaktır.

Bergson ile birlikte "mutlak bilgi nedir?" diye sormuş olalım örneğin. Bu sorunun yanıtını şu tipte bir soruya dönüştürürsek, sorunun yanıtı da edimlerle yanıtlanabilecek soruya dönüşür: "Eğer mutlak bilgi diye bir bilgi varsa, böyle bir bilginin olduğunu nereden/nasıl anlarız?" Bergson'a göre bu sorunun yanıtı sezgide aranıp bulunabilir. Sezginin üreteceği bilgiyi dışarıdan bir gözlemci olarak üreteceğim bilgi ile karşılaştırırken kullanabileceğim gündelik hayattan kimi örnekler bu tip bir soruyu edimler aracılığıyla yanıtlanabilir kılabilir. Bir varolanı ya da bir durumu içeriden kavramakla dışarıdan kavramak arasındaki ayrım edime yönelmemizi sağlayabilir. Örneğin, kolumu kaldırma hareketimde hareketi içeriden kavramış olurum. Bir şehri tanımak için şehri sokak sokak dolaştığımda da yine içeriden kavrarım.⁷ Dolayısıyla, "mutlak bilgi nedir?" gibi bir sorunun sorulma biçimini değiştirdiğimizde "nasıl anlarız?"ın peşine düşerek yaşamın içine daldığımız için pek de klasik bir felsefe sorusu sormuş olmayız. Daha çok "nedir?" tipinde bir soruyu dönüşüme uğratarak sormuş oluruz.

Bir başka örnek verecek olursak, Kierkegaard'un *Tekerrür* kitabında sorduğu tekerrürün olanaklı olup olmamasına dair soruya verdiği yanıtı gösterebiliriz. Bu soru sorulduktan sonra kitaptaki başkarakter harekete geçer ve tekerrürün olup olmadığını kanıtlamak için bulunduğu şehirden daha önce

⁶ Bkz. Demet Kurtoğlu Taşdelen, "Nedir?" ve 'Nereden/Nasıl Anlarız?' Sorularından Performatif Felsefenin Ürettiği Devinen Bilgiye Doğru", *Kilikya Felsefe Dergisi*, 2020, sayı 2, s. 214-228.

⁷ Bergson'un izafi (rölatif) bilme ile mutlak bilmeyi karşılaştırma bağlamında verdiği pek çok örnek için bkz. *Metafizğe Giriş*, çev. Atakan Altınörs, İstanbul: Pinhan Yayıncılık, 2020.

gitmiş olduğu başka bir şehre “yeniden” giderek eski deneyimleriyle yeni deneyimlerini karşılaştırma yoluna gider. Kuramsal sıçramayı bu edim ve deneyim üzerinden gerçekleştirir. Burada da “tekerrür nedir?” sorusu yerine aslında “tekerrür diye bir şey varsa olduğunu nasıl anlarız?” tipinde bir soru sorulmuştur. Başka bir deyişle, “nedir?”li soru yaşamın içerisinden “nasıl anlarız?” aracılığıyla yanıtlanmış olur. Elbette felsefe tarihinden bu tipte başka örnekler de bulunabilir.

“İyi bir yaşam nedir?” gibi klasik/geleneksel bir etik sorusu sorduğumuzda ise (alandan/bağlamdan dolayı) “nedir?” ile “nasıl anlarız?” soru tipleri örtüşecektir. Nitekim iyi bir yaşamı, örneğin bir takım erdemler geliştirmemiz üzerinden açıklamayı deneyecek bir kişi bu tür bir yaşamı yaşadığımızı nereden/nasıl anlayabileceğimiz sorusuna da benzer şekilde yanıt verecektir. Söz konusu erdemleri geliştirip geliştirmediğimize bakarak yani deneyim dünyamızın içine girerek edimlerimize/eylemlerimize bakarak yanıtlamaya girişecektir. “Özgürlük nedir?”, “beğeni nedir?”, “sanat nedir?” gibi sorular da bu bakımdan benzerlik göstermektedir. Başka bir deyişle bu tipteki sorularda dilin kendisine bakmaktan daha fazlası gerekir: Kavramsal çözümleme yapmak ile yaşam içerisinden örnekleme ve/veya tekil deneyimler üzerinden belirlenimlerde bulunmak bütünleşebilir.

3) Klasik/geleneksel felsefe soruları yapıları gereği zaten edimlerle yanıtlanan sorulardır.

Bu seçeneği değerlendirmede birkaç yol izleyebiliriz. Bunlardan biri düşünme edimini, bilinçte gerçekleşen devinimleri, en genel anlamıyla edim olarak kabul etmek ve böylece düşünme dünyası ile eyleme dünyası arasında niteliksel bir fark görmemektir. Bununla birlikte, bu yol bize düşünmenin de bir eyleme biçimi olduğunu söylemekten daha fazla bir şey söylemiş olmaz. Daha bilgi verici bir yol, geleneksel felsefe tarihindeki büyük anlatıları performatif metinler olarak kabul ederek, metinlerin kendi içlerinde yarattıkları devinimleri de edim anlamında, –dilde açığa çıkan felsefi edimler anlamında— yorumlamaktır. Böylelikle felsefe sorularının yapılarının üst düzey tartışması burada yapılabilir. Bu seçenek örneğin Spinoza'nın *Etika*'sını ya da Hegel'in *Mantık Bilimi*'ni kendi içinde devinim yaratan sistemler olarak değerlendirmemizi sağlar. Aksiyom ve postulatları o sistem içerisinde yaratılan bir devinim olarak görebiliriz. Ya da düşüncede açığa çıkan çelişkilerin üstesinden gelmede “ortadan kaldırmanın-içermenin-yükseltmenin” (*aufhebung/aufheben*) edimsel gücü olduğunu iddia edebiliriz. Bir başka örneği de Heidegger'in kullandığı terminolojiden verebiliriz: Stuart Grant, Heidegger'in felsefe yaparken kullandığı dilin kendisini performatif olması

Performatif Felsefede Kuramsal Zemin Arayışı: Edime Yönelten Felsefe Soruları ve François Laruelle'in Standart-Olmayan Felsefesi

Demet KURTOĞLU TAŞDELEN

üzerinden araştırmış ve örneğin *Augenblick* kavramını “performans an'ı bağlamında yorumlamıştır.”⁸

Ve bu seçenek için bir başka yol olarak, yine Austin'in kuramından yararlanacak olursak, belirli fiillerin varlığından söz eden ve her cümlenin performatif olmadığı iddiasıyla başlayan Austin'in daha sonra her sözcenin bir performatife indirgenebileceği sonucuna varmasını gösterebiliriz:

Marvin Carlson, Austin'in görüşünü dile getirirken şu sonuca varıyor:

Her sözce örtük bir performans olarak görülebilir; betimleyicilerin başına 'diyorum ki', 'iddia ediyorum ki' eklendiğinde onları performatif hale getirmek mümkündür. Austin, bunun teorisini zayıflatacağını düşünmek şöyle dursun, belirtmek, tariflemek, betimlemek ve rapor etmek gibi etkinlikleri 'kaidelerinden azıcık kaymış' saydığımızı ve 'bunların da performatif dediğimiz diğer konuşma edimleri kadar konuşma edimi olduğunu' imler.⁹

Her cümle performatif biçime dönüştürülebiliyorsa, felsefe sorularının yanıtlarında kullanılacak olan kimi ekleme sözcüklerin varlığı bu durumda soruları da en azından konuşma edimi anlamında edimsel kılacaktır. Örneğin, “bilgi nedir?” sorusunu; “*ben diyorum ki* bilgi özne (bilen) ile nesne (bilinen) arasındaki ilişkide ortaya çıkan üründür” diye yanıtlamaya yöneldiğimizde yanıtı edimsel kılmış oluruz.

4) Geleneksel paradigmanın dışına çıkmak: Yanıtlamanın yolunu bulmaktan daha fazlası.

Buraya kadar ele aldığımız seçenekler arasında birinci seçenek geleneksel felsefenin sınırları içerisinde kalır. Bu yaklaşımda düşünme edimi dışına zaten çıkılmaz. İkinci ve üçüncü seçenekler ise bize geleneksel felsefenin en azından sınırlarını zorlama imkânı verdikleri için soruların edimlerle yanıtlanabilmelerinde kimi farklı yolların bulunabilmelerine zemin hazırlayan seçeneklerdir. Bununla birlikte yine de bu iki seçenek de bizi doğrudan edime yöneltmez. Edime yöneltmeleri için bir yol bulmak gerekir. Edime yönelmeyi istiyorsak ona uygun davranmayı seçer ve/veya düşüncelerimizi uygun performatiflerle dile getirebiliriz. Deneyim dünyamızın içine dalıp sorularımızın yanıtlarını arayabiliriz.

⁸ Demet Kurtoğlu Taşdelen, “Felsefi Düşünmenin Bir Başka Biçimi: Performatif Felsefe Nedir?” *Felsefe Yazın*, 2018, sayı: 24, s. 25.

⁹ Marvin Carlson, *Performans. Eleştirel Bir Giriş*. çev. Beliz Güçbilmez. Ankara: Dost Kitabevi, 2013, s. 96.

Doğrudan edime yönelten soruların olup olmadığını araştırmak istediğimizde ise, geleneksel felsefe yapma biçiminin ağırlığından ve alışkanlığından çıkmak için çabalamak gerekecektir. Bu çabanın karşılanmasının önemli bir yolu da artık soruyu bir kenara bırakıp “yaparak” başlamak, doğrudan pratiğin, deneyin, deneylemenin içine dalmaktır. Felsefenin performans sanatı ile ilişkisi de bu bağlamda başlar. Burada da bir yol bulmak gerekir. Fakat burada bulunacak olan yol sorulmuş olan belirli bir sorudan yola çıkarak o soruya mutlak bir bağlılık çerçevesinde yaklaşmak değildir. Tam da bu nedenle felsefe dışındaki yaratıcı düşünme biçimlerinden, en çok da sanatlardan beslenerek felsefi bir bağlam yaratabilmenin yolu araştırılır. Kuşkusuz geleneksel felsefe yapma biçiminin dışına çıkan bu yol öngörülebilir bir yol da değildir çünkü felsefi düşünme biçimlerinde kuramsal bağlamda sıklıkla karşımıza çıkan argümantatif, sistematik, gidimli, diyalektik vs. düşünme biçimleri üzerinden ilerlemez. Bunun yerine performatif felsefe, felsefenin sanatsal yaratıcılıkla, hareketle, performans sanatlarıyla ilişkisi üzerinden açılan ve bir felsefe yapma biçimi olarak deneylemeyi amaç edinen bir araştırma alanı olarak karşımıza çıkar.

Gerçekleştirilen edimlerin kendilerini adeta birer yanıt olarak kabul edip hangi soruların yanıtları olduklarına dair bir yol da izlenebilir. Bu deneylemelerin hepsi geleneksel felsefedeki soru-yanıt ilişkisini tersine çevirerek bizi farklı bağlamlara getirebilir. Performatif felsefe, geleneksel felsefe kalıplarının dışına çıkabilmek için özgür, yaratıcı, cesur yöntemler dener. Düşünme dünyası ile eylem dünyasını ayırmadan, birlikte iş göreceklere şekilde ilerlemenin önünü açar ve “düşünmek-yapmak” modeli üzerinden yeni/farklı felsefe yapma biçimlerine açılır. Soru bağlamında ele aldığımızda da yalnızca klasik/geleneksel felsefe sorularının değil sorulabilecek “yeni” soruların ve yeni soru tiplerinin de peşine düşer.

Bu son seçenikle birlikte geldiğim noktada öne sürdüklerime kuramsal bir zemin oluşturabilmede yararlanılabilecek bir düşünür olarak geleneksel felsefe yapma biçiminin dışına çıkan François Laruelle'in düşüncelerini ayrı bir bölüm olarak inceleyeceğim. Yazımın bu kısmında Laruelle'in felsefenin tüm düşüncelerin eşit kılındığı bir şekilde yapılmasına yönelik görüşlerini temel alarak bu düşüncelerle performans-felsefe ilişkisini olanaklı kılan zemini göstermeye çalışacağım.

Başlatıp geliştirdiğim performatif felsefe açısından bakıldığında amacım her ne kadar performansı bir felsefe modeli olarak görmek değil de performansı, hareketi, dansı, yaratıcılığı felsefe yapmak için araç olarak kullanmak olsa da, Laruelle'in görüşleri geleneksel felsefede kırılma noktası

oluşturması bakımından benim için de önem arz ediyor. Onun performansın felsefe (ve belki felsefenin de performans) olarak görülebilmesinin önünü açan bağlamından ve "standart-olmayan felsefe" yaklaşımından bir felsefe modeli olarak performansın nasıl ortaya çıkabileceğini düşüncelerin eşit kılındığı bir zemin üzerinden anlamayı deneyebiliyoruz.

François Laruelle ve Performans-Felsefe İlişkisi

"Standart-olmayan felsefe" (la philosophie non-standard, non-standard philosophy) ya da "felsefe-olmayan" (non-philosophie, non-philosophy) kavramlarını/yaklaşımını felsefeye/düşünceye getiren François Laruelle, bu kavramları/yaklaşımları çağımızın yeni felsefe pratiklerine ve yeni yazma biçimlerine bir çözüm gibi öne sürmüştür. İçinde bulunduğumuz çağda felsefe yapabilmemizin olanağını araştıran, felsefeyi artık nasıl pratik edebileceğimizi soran Laruelle, kendimizi felsefe tarihine adamadan ve geçmişteki felsefe eserlerini nasıl felsefe yapılacağına normu olarak yani otorite kabul etmeden, yeni metinlerin ve yeni düşüncelerin nasıl ortaya çıkabileceğini sormuştur.¹⁰

"Felsefe-olmayan" kavramı Laruelle ile birlikte ortaya çıkmış bir kavram değildir. Nitekim terim Laruelle sözlüğünde de bu şekilde belirtilmiştir. Merleau-Ponty, bu kavram üzerinden Kierkegaard'a, Nietzsche'ye, Marx'a gönderme yapmış ve içinde bulunduğumuz yüzyılın artık "felsefe-olmayan çağı" olup olmadığına dair merakını dile getirmiştir. Bu kavram Ponty ile olumsuz hatta küçümseyici bir anlamda kullanılırken sonrasında Derrida ve özellikle de *Felsefe Nedir?* kitabı ile Deleuze'de olumlu bir anlamda da kullanılmıştır. Bununla birlikte Laruelle'in izlediği yol, kavramsallaştırdığı "felsefe-olmayan" felsefe, kendine özgü teknik kavramları olan ve felsefe-olmayan'ı yine geleneksel felsefenin içine çekerek yapılan bir felsefe olmayan felsefedir. O, "felsefe-olmayan"ı felsefenin temeline yerleştirmeyen, felsefe-olmayan düşüncenin peşinden gittiği bir felsefe yapmaktadır.¹¹

Laruelle'in felsefe-olmayan ile yapmaya çalıştığı, tüm görüşlere hâkim olan geleneksel felsefe tarihine bir yenisini, farklı bir felsefe eğilimini, eklemek değildir. O, felsefeyi "yeniden kodlamaya", onu adeta "mutasyon"a uğratmaya çalışarak "yeni bir düşünce pratiği yaratmaya" çalışır.¹² Felsefe tarihinde karşımıza çıkan en radikal yaklaşımlar bile Laruelle'e göre felsefeyi "kendi

¹⁰ François Laruelle, *Philosophy and Non-Philosophy*. trans. by Taylor Adkins. Minneapolis: Univocal Publishing, 2013, s. 5.

¹¹ François Laruelle, *Dictionary of Non-Philosophy*, trans. by Taylor Adkins, Paris: Editions Kime, 1998.

¹² Anthony Paul Smith, *Laruelle. A Stranger Thought*. Cambridge: Polity Press, 2016, s. 2.

kendisinin ve gerçeğin efendisi olarak bırakır." Devrimci bir yapıya sahip felsefe işte bir yandan da sergilediği tutuculukla felsefedeki/düşüncedeki hakiki değişimlerin önünü tıkar.¹³

Düşünceye demokrasi getiren Laruelle'in standart-olmayan felsefe yaklaşımında insani olmayan düşünme biçimi de dâhil olmak üzere tüm düşünme biçimlerinin eşit olduğu iddia edilir. Laruelle'in bu standart olmayan yaklaşımı bugüne kadar felsefede kabul görmüş ve hatta felsefi düşünmeyi domine etmiş düşünce ve bilginin yerine farklı yaklaşımlar, yeni arayışları beraberinde getirir. Felsefeye, felsefi-olmayan ve hatta insani olmayan gözlerle bakmanın ne anlama gelebileceğini sordurtur.

Laruelle felsefenin günümüzde en baskın bilgi biçimi olduğunu söyler. Felsefenin olmadığı düşünme biçiminin var olmamasının yanı sıra felsefenin aynı zamanda baskın ve ilk düşünme biçimi olarak kendisini ortaya koyduğunu da iddia eder. Felsefe karşıtları yahut bilimcilerin düşüncelerinde felsefe yerine bilimin baskın gözüktüğü durumda bile aslında halen daha felsefi düşünmenin baskın olduğunu iddia eder. Laruelle'in yaklaşımı bu durumu aslında alt üst eden bir yaklaşımdır çünkü ona göre (felsefi) düşünme, felsefenin tekelinde değildir. "Felsefe-olmayan'da, tüm düşünceler değer bakımından eşit kılınır."¹⁴ Bununla birlikte burada düşünceye getirilen demokrasi "kuramsal bir demokrasi değil kuramın kendisinin demokrasisidir," yani düşüncenin ve kuramın ne anlama geldiğinin de değişmesi, "felsefenin ötesinde düşünceyi evrenselleştirmektir." Buradaki demokrasi, temsili olmayan bir demokrasi olarak felsefenin geleneksel hiyerarşik düzenini "deneyim, sanat, etik, teknoloji, mistisizm, bilim vb." ile gidermek ister.¹⁵

Felsefeyi geleneksel anlamda maddeye indirgmeden materyalist olan bir içkinlik (immanence) filozofundan söz ediyoruz burada. Laruelle bir materyalist olmakla birlikte onun materyalizmden anladığı şey, "felsefenin kendisini bir malzeme olarak görmek istemesidir." Felsefe artık eleştiriye tabi kılınan, kabul edilen, savunulan düşüncelerden ibaret değil kullanılabilir bir hammaddeye dönüşür. Felsefe artık felsefi olarak nasıl çalışabileceğimizi sorup sorguladığımız bir alan olmaktan çıkar. O daha çok fiziksel doğanın bir parçası

¹³ François Laruelle, *Philosophy and Non-Philosophy*. trans. by Taylor Adkins. Minneapolis: Univocal Publishing, 2013, s. 6.

¹⁴ John Ó Maoilearca, "Laruelle, Immanence and Performance: What Does Non-Philosophy Do?" *Performance Philosophy*, vol. 3, 2017, s. 718.

¹⁵ Laruelle'den akt. John Ó Maoilearca, "Laruelle, Immanence and Performance: What Does Non-Philosophy Do?" *Performance Philosophy*, vol. 3, 2017, s. 719.

olarak ele alınabilecek "bir felsefe bedenine", "bir felsefi maddeselliğe", "kavramsal ve yaşanan bir malzeme"ye dönüşür.¹⁶

Maddesellik ya da malzeme niteliği kazandırılmaya çalışılan felsefenin bu durumda artık "felsefi" olarak ele alınmaması gerekecek, bunun yerine düşüncenin felsefi olmayan bir biçimde işlerlik kazanması söz konusu olacaktır. Laruelle'i ilgilendiren felsefenin sanat için malzeme olması ve aslında "sınır"da da bir sanat olması olacaktır. Ó Maoilearca'ya göre Laruelle'in bu iddiası yahut projesi sonucunda felsefe-olmayan'ı anlayabilmek için filozofların felsefe ile ilgili açıklamalarına güvenmek işe yaramayacak, bunun yerine felsefi-olmayan bir biçimde düşünmek gerekecektir. Felsefi-olmayan bu düşünme biçimi maddesellik ile de birleştiği üzere, felsefe-olmayan'ın düşünce kiplerini doğurabilecektir. Bu da felsefenin yönünün artık sanat malzemesi ile yeniden belirlenmesi, "resimsel, şiirsel, müziksel, mimari vb. yaratma tekniklerini felsefe-olmayan düşünce kiplerinin modelleri" olarak görebilmek anlamına gelmektedir. Örneğin bir yerleştirme (enstalasyon) ürünü "sanat ile felsefenin sınırında yapılmış çoklu düşünce malzemeleri olarak tasvir edilebilir" ki bu da aynı zamanda "standart-olmayan bir estetikdir."¹⁷ Laruelle'in *Anti-Badiou* (2013) kitabında karşımıza çıkan ve Badiou'nun düşüncesini ifade ettiği örnek de felsefenin nasıl bir felsefe bedenine, yaşayan bir malzemeye dönüşebildiğine dair fikir verir. "Badiou'nun düşüncesi, dairesel bir boşluk tipinde etrafına biçim veren ve genç Badioucuların ona doğru çekileceği bir olumlama, bir stil, bir duruş, bir heykele benzer." Laruelle bu bağlamda Badiouculuk'u bir "dolaşım boşluğu"na benzetir. "Philo-kurgu" tarzında bir alıştırma olan bu değerlendirme düşüncüyü bir bedene, doğanın bir parçasına ya da *felsefi bir objeye* dönüştürür. Laruelle bu değerlendirmelerini daha da ileri taşıyarak başka felsefelerin temel, özgün, meşhur jestlerinin *sözsöz objelere* de dönüştürülebileceğini iddia eder. Buna göre, "kurmak, azaltmak, eksiltmek, geri almak, şüphe duymak, eleştirmek, öngörmek/geciktirmek, devirmek, derin düşünmek, aydınlatmak, çözümlenmek, sentezlemek, yapısını sökmek ve inşa etmek"¹⁸ gibi fiiller sözsöz objeler olarak kabul edilebilir. Düşüncüye kazandırılmaya çalışılan bu maddesellik düşünme etkinliğini performans olarak

¹⁶ Mackay ve Laruelle'den akt. John Ó Maoilearca, "Laruelle, Immanence and Performance: What Does Non-Philosophy Do?" *Performance Philosophy*, vol. 3, 2017, s. 719.

¹⁷ Laruelle'den akt. John Ó Maoilearca, "Laruelle, Immanence and Performance: What Does Non-Philosophy Do?" *Performance Philosophy*, vol. 3, 2017, s. 719.

¹⁸ François Laruelle, *Anti-Badiou*. trans. by Robin Mackay. London: Bloomsbury. 2013, Laruelle'den akt. John Ó Maoilearca, "Laruelle, Immanence and Performance: What Does Non-Philosophy Do?" *Performance Philosophy*, vol. 3, 2017, s. 727.

görebilmenin yanı sıra düşünce ile varlık alanını da eşitleyerek pratiğe öncelik vermektedir.

Burada Parmenidesci olmayan bir paradigma ile karşılaşırız. “Düşünce ile Varlık eşittir” Parmenidesci paradigma yerine Laruelle'in paradigmasında “Pratik = Düşünce”dir ve bu eşitlik felsefe yapmanın bir sonucu olarak ortaya çıkan teorikleştirme ve idealizmin de sonunu getirir. Pratik, düşünceyi belirleyen önkoşuldur. Mullarkey'e göre Laruelle'in bu yaklaşımdan performansın kendisi felsefe-olmayan'ın bir modeli olarak ortaya çıkar.¹⁹

Felsefe-olmayan'ın pratik ettiğine baktığımızda, felsefe-olmayan bu felsefe herkesin sorduğu, “düşünmek nedir?” sorusuna şöyle yanıt verecektir: “Düşünmek bir 'düşünce' değil, icra etmektir (performer/to perform) ve icra etmek de dünyayı 'reel-içinde' çoğaltmaktır/klonlamaktır.” Felsefe-olmayan hem bir “transendental pratik” hem de Bir'den, basit felsefe malzemesinden ortaya çıkan bir “içkin pragmatik”tir. Ya da hem herhangi bir dil için hem de felsefe için geçerli olan bir “evrensel pragmatik”tir.²⁰ Buna göre de “felsefe-olmayan bir pragmatik” için “bütün bir dil bu dil içinde performatif olur. Başka bir deyişle, dil yaptığı şeydir, “söylediğini söyleyerek söylediğini yapar.”²¹ Laruelle, bir şey söylediğimde “sadece ne söylediğime değil söylerken ne yaptığımı” da bakmamız konusunda ısrar eder çünkü yalnızca ne söylediğimize bakmamız durumunda bu yine felsefenin ele geçirdiği bir meseleye dönüşecektir. Buradan yola çıktığımızda da içkin bir pragmatik'in, söz ediminde içerilen aktifliğine karşı “betimleyici bir pasifliği” zorunlu kıldığını söylemek gerekmektedir. Şöyle ki, tümcenin kendisi zaten varoluşuyla son tahlilde neyi betimlemek zorunda ise onu açığa çıkarmaktadır. Tümcenin betimleyici niteliği ile performatif niteliği özdeş olmaktadır.²² Buradan da performansı felsefe, felsefeyi de performans olarak görebileceğimiz bir anlayışa zemin oluşur. Diğer taraftan, performans-felsefe ilişkisinden yola çıkarak özerk bir alan yaratılabilir mi sorusunu da sormak gerekmektedir.

Örneğin Laura Cull'a göre örneklemenin/illüstrasyonun ötesinde bir arayıştan da söz etmek gerekebilir. Söz gelimi, felsefe metinlerinin, kavramlarının tiyatrodaki uygulamaları performansın kendi başına “felsefe” olmasını sağlamamaktadır. Özerk bir performans felsefe alanından söz

¹⁹ Laruelle'den akt. John Ó Maoilearca, “Laruelle, Immanence and Performance: What Does Non-Philosophy Do?” *Performance Philosophy*, vol. 3, 2017, s. 719, 720.

²⁰ A.g.e., 720.

²¹ François Laruelle, *Philosophy and Non-Philosophy*. trans. by Taylor Adkins. Minneapolis: Univocal Publishing, 2013, s. 168.

²² Laruelle'den akt. John Ó Maoilearca, “Laruelle, Immanence and Performance: What Does Non-Philosophy Do?” *Performance Philosophy*, vol. 3, 2017, s. 720, 721.

edeceksek, bu örneklemenin, mevcut felsefe uygulamasının dışında olması gerekecektir. Bunu felsefecilerin nasıl yapabileceği Cull'a göre ilahi bir şey gibi gözüke de Laruelle'in "felsefe-olmayan" kavramı performansın felsefe ile olan ilişkisinde özerk bir alanın doğmasında bir umut olmuştur. Buna göre hem felsefe hem de tiyatro ve performans çalışmalarının yenilenmesinde bir fırsat doğmuş olabilir ve hatta neyin felsefi düşünce olarak kabul edileceği sorusunu yeniden gündeme getirebilir.²³ Cull'ın verdiği bir örnek, Badiou'nun tiyatroyun kendine özgü düşünme biçiminden yola çıkarak onu "doğrudan fikir üreten" "bir düşünce olayı" olarak ifade etmiş olmasıdır. Cull'a göre bu durum Laruelleci bağlamdan bakıldığında yine felsefi otoritecilik olarak değerlendirilmelidir. Nitekim felsefenin ağırlığında tiyatro formuna bir tür iyilik yapılmış gibidir. Tam da bu nedenle Cull, Laruelle'in standart-olmayan estetiğindeki düşüncelerini performans felsefe araştırmaları için daha yakın bulmaktadır. Performansın felsefeye sunabileceği, hatta çoktan sunduğu yeni düşünme biçimleri olduğu düşünülecek olursa, bu durum kuşkusuz felsefi otoriteciliği kırmanın önemli bir yolunu göstermektedir.²⁴

Sonuç: Performatif Felsefe için Birkaç Saptama

Austin'den hareketle yarattığımız bağlamda felsefenin performansla ilişkisini geleneksel felsefe içerisinde kalarak araştırmayı denedik. Laruelle'in felsefe-olmayan bağlamı ise bu ilişkiyi geleneksel felsefenin dışına çıkararak oluşturmamız konusunda yol gösterici oldu. Felsefenin performansla olan ilişkisinde Austin'in söz edimleri kuramı dildeki çözümlenmeler üzerinden, Laruelle'in standart-olmayan felsefesi de felsefeyi sanat aracılığıyla edimlere yöneltme konusunda kuramsal bir zemin oluşturabilmemizi sağladı.

Performatif felsefenin çıkış noktası her şeyden önce edime yönelten felsefe soruları sorabiliyor olmamızdır. Başka bir deyişle, soruların performatif olma özelliği ya da soruları performatif bir bağlam içerisinden sorabilmek bu alanın oluşmasına zemin hazırlamaktadır. Austin'den kalan düşünce mirasıyla peşine düştüğümüz seçenekleri değerlendirmiş olmamız bu nedenle önemlidir.

²³ Laura Cull, ".Performance Philosophy: Staging A New Field" *Encounters in Performance Philosophy* içinde. Ed: Laura Cull & Alice Lagaay, Basingstoke, UK: Palgrave Macmillan, 2014, s. 1-19 Cull'dan akt. John Ó Maoilearca, "Laruelle, Immanence and Performance: What Does Non-Philosophy Do?" *Performance Philosophy*, vol. 3, 2017, s. 721-722.

²⁴ Laura Cull, "From the Philosophy of Theatre to Performance Philosophy: Laruelle, Badiou and the Equality of Thought" *Labyrinth (Philosophy, Non-Philosophy, and Performance)* içinde, vol. 19, no: 2, 2017.

Austin'in performatiflerin doğruluk değeri almadıkları ve dolayısıyla da doğruluk yanlışlık zemini üzerinden değerlendirilemeyeceklerine dair görüşünü Laruelle'in düşünmeyi bir düşünce olarak değil icra etmek olarak gördüğü ve felsefeyi sanatlara yaklaştıran tutumuyla birleştirdiğimizde, performatif felsefenin doğasına dair yaşayıp gözlemlediğimiz bir duruma kuramsal olarak da açıklık getirmiş oluyoruz. Dile getirecek olursak bu durum, performatif felsefenin kendine özgü felsefe yapma biçiminin doğruluk/yanlışlık zemini üzerinden geliştirilemeyeceği konusudur. Nitekim performatif felsefe; kesinliğin olmadığı, olanakların açığa çıkarıldığı, doğru ve yanlışın olmadığı, açıklayıp yorumlamaktan daha çok deneylemenin gerçekleştirildiği yaratıcı bir araştırma alanıdır. Deleuze'den alıp uyarladığımız biçimiyle söyleyecek olursak performatif felsefe bize, "Yorumlama, Deneyle!" demektedir. Deneyleme alanı da tıpkı Laruelle'in öne sürdüğü gibi, tüm düşüncelere eşit mesafede, tüm düşünceleri eşit kılan bir tavırla felsefe yapmanın imkânını bize sunmaktadır.

Austin'in bir şey söylemenin aynı zamanda bir şey yapmak olduğunu dile getirdiği performatife indirgeyici tutumu bizi dilin doğası içerisinde yapılabilen bir anlamlandırma ile karşı karşıya bırakır. Diğer taraftan ise Laruelle'in bir şey söylerken sadece ne söylediğimize değil de söylerken ne yapıyor olduğumuza da bakmamız gerektiğine dair geliştirdiği yaklaşımı daha baştan performatif bir alan içerisinde olduğumuzu göstermektedir. Bir şey söylerken aynı zamanda bir şey de yapıyorsak, bu durum felsefe yaparken yalnızca dilde sınırlı kalamayacağımıza işaret etmektedir. Geleneksel felsefede olageldiği gibi dilin anlamında derinleşmeye yönelmek bizi yalnızca kuramsal alan içerisinde bırakır. Oysa geleneksel felsefe yapma biçiminin dışına çıktığımızda ve "yapma" üzerinden açılıp gelişen sanatsal yaratıcılık alanının içine girdiğimizde performatif felsefenin de nasıl olanaklı olabildiğinin izini sürmeye başlarız.

Diğer taraftan biz felsefenin performansla olan ilişkisini kurarken ne sadece dildeki performans kavramını araştırarak ne de felsefenin dışına çıkarak yapıyoruz. Bu da bize performatif felsefede oluşturacağımız kuramsal zeminin bir yandan yararlanabileceğimiz görüşlerle karşılaştırma/çatışma içerisinde olup bir yandan da özellikle pratiğin içinde kalarak bulduğumuz felsefi güzergâhın izini sürmeye devam ederek gerçekleşeceğine dair ışık yakıyor. Bu alanın özgünlüğü de her şeyden önce pratik içerisinde kalma çabasından geliyor.

"Non-philosophie", tüm düşüncelerle eşit mesafede olmanın zeminini yaratmaya çalışıyor. Düşünceye getirilmeye çalışılan bu demokrasi sonucu sanırım "yapılan işin/çalışmanın" bütünüyle felsefe olup olmadığı, bunun bir öneminin olup olmadığı, adına ne deneceği vs. gibi sorular da tartışmaya açık

Performatif Felsefede Kuramsal Zemin Arayışı: Edime Yönelten Felsefe Soruları ve François Laruelle'in Standart-Olmayan Felsefesi

Demet KURTOĞLU TAŞDELEN

kalacak. Standart-olmayan bir felsefe yapabilmek için geleneksel felsefenin ağırlığının yıkılması şart gibi gözükse de (başka yol yok gibidir çünkü), felsefenin "felsefe yapma" zemininde "otoritesini" koruması gerektiği de savunulabilir. Düşünceye getirilmeye çalışılan demokrasi yalnızca felsefeye değil aynı zamanda diğer disiplinlerin de özgürleşmesine engel oluşturabilir. Sanat yaparken diğer disiplinlerden (felsefeden) yararlanmak sanatın otorite olarak kabul edilmesine engel oluşturmaz. Benzer şekilde, felsefe yaparken de örneğin performansı model olarak almak felsefi düşünceye özgürleşme getirirse bile bu durum felsefenin otoritesini sarsmaz. Felsefenin gelenekselliğinin aşılması ile felsefenin otoriteciliğinin yıkılmasını farklı iki durum olarak kabul edebiliriz. Bu doğrultuda da felsefe gelenekselliğini kendi içerisinde aşabilir, hatta belki de böyle aşmalıdır. Başka bir deyişle, felsefe kendi yeni paradigmasını kendisine başkaldırarak oluşturmalıdır. Bunun gerçekleşmediği durumlarda ortaya çıkan "iş" in felsefe olduğunu söylemek zor olabilir. Felsefenin her şeye rağmen diğer tüm alanlardan ayrıştığı (ve diğer alanların da felsefeden ayrıştığı) özellikleri görebilmek, her düşünme alanının özerkliğini korumak ve tek bir alanı değil yeri geldiğinde her bir alanı "düşünmeye model olması" anlamında "otorite" olarak görmek düşüncede eşitliği belki de daha iyi sağlayabilmektedir.

Yine de burada önemsenmesi gereken örneğin performansı bir düşünme biçimi olarak görebilmemizin daha kabul edilebilir karşılandığı durumda felsefenin performans/performatif bir etkinlik olarak görülmesinin daha zor olmasından kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda da Laruelle'in düşünceye getirmeye çalıştığı bu "kuramsal" yeniliği biz de performatif felsefe için kullanabiliriz. Şu ayrımı ise mutlaka yapmalıyız: Felsefenin sahnelenmesi ile performatif felsefe alanı örtüşmemektedir. Felsefenin performans sanatlarına açılması, felsefeyi "sahnelenebilir" bir etkinliğe dönüştürebilir. Bununla birlikte bu bir felsefe yapma biçimi yerine felsefi düşüncelerin araç olarak kullanılarak sahnelendiği bir performans olacaktır. Bir enstalasyon çalışmasını felsefi bir düşüncenin vücut bulmuş/cisimleşmiş hali olarak değerlendirebildiğimiz gibi bir performansı da benzer biçimde inceleyebiliriz. Yine de değerlendirdiğimiz bu işler ortaya çıkan "ürün" anlamında örneğin bir enstalasyon, bir performans olacaktır. Oysa performatif felsefe bir felsefe yapma biçimidir ve dolayısıyla merkezinde felsefe vardır. Amaç, bir felsefi kavramı yaşatmak, bir felsefe sorunsalını özümsemek, onu yaşam içerisinden kavramak, kendini ve başkalarını tanımak, iletişim kurabilmenin farklı yollarını bulmak ve bu amaçlar doğrultusunda da felsefi bilgi (devinen bilgi) üretmektir. Bu nedenle de hareket, dans, yaratıcı etkinliklerin hepsi felsefe yapmada *araç* halindedir. Merkeze felsefenin/düşüncenin/bir felsefi kavram ya da felsefe metninin konması sanatsal yaratımlardan yararlanacak olan ancak sorgulama ve tartışmayı itici ve yönlendirici güç olarak gören performatif felsefe alanının farklı bir araştırma yapıyor olduğunu göstermektedir.

KAYNAKÇA

- Austin, John L, *Söylemek ve Yapmak*. çev. Levent Aysever, İstanbul: Metis, 2009.
- Bergson, Henri, *Metafiziğe Giriş*, çev. Atakan Altınörs, İstanbul: Pinhan Yayıncılık, 2020.
- Carlson, Marvin, *Performans. Eleştirel Bir Giriş*. çev. Beliz Güçbilmez. Ankara: Dost Kitabevi, 2013.
- Cull, Laura, "From the Philosophy of Theatre to Performance Philosophy: Laruelle, Badiou and the Equality of Thought" *Labyrinth (Philosophy, Non-Philosophy, and Performance)* içinde, vol. 19, no: 2, 2017.
- Kurtoğlu Taşdelen, Demet, "Düşünce ve Hareketin Deneysel Buluşması: Bir Kavramı Görülebilir Kılmak Olanaklı mıdır?" *Adana Felsefe Festivali Kitabı* içinde, 2017.
- Kurtoğlu Taşdelen, Demet, "Felsefi Düşünmenin Bir Başka Biçimi: Performatif Felsefe Nedir?" *Felsefe Yazın*, sayı: 24, 2018.
- Kurtoğlu Taşdelen, Demet, "'Nedir?' ve 'Nereden/Nasıl Anlarız?' Sorularından Performatif Felsefenin Ürettiği Devinen Bilgiye Doğru", *Kilikya Felsefe Dergisi*, 2020, sayı 2, s. 214-228.
- Kurtoğlu Taşdelen, Demet, *Kendini Varedebilme Etiği*. İstanbul: Pinhan Yayıncılık, 2020.
- Laruelle, François, *Dictionary of Non-Philosophy*, trans. by Taylor Adkins, Paris: Editions Kime, 1998.
- Laruelle, François, *Philosophy and Non-Philosophy*. trans. by Taylor Adkins. Minneapolis: Univocal Publishing, 2013.
- Ó Maoilearca, John, "Laruelle, Immanence and Performance: What Does Non-Philosophy Do?" *Performance Philosophy*, 2017, vol. 3.
- Smith, Anthony Paul, *Laruelle. A Stranger Thought*. Cambridge: Polity Press, 2016.
- Uygur, Nermi, *Felsefenin Çağrısı*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1984.

*Performatif Felsefede Kuramsal Zemin Arayışı: Edime Yönelten Felsefe Soruları ve
François Laruelle'in Standart-Olmayan Felsefesi*
Demet KURTOĞLU TAŞDELEN